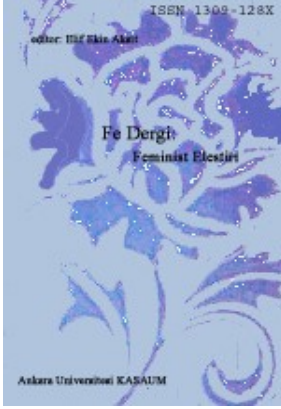

Yayımlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM
Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 4, Sayı 1
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

**Küresel Kadın Hareketleri ve Alternatif Küreselleşme
Söylemlerine Feminist Müdahaleler**
İrem İnceoğlu

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 15 Haziran 2012

Bu makaleyi alıntılar için: İrem İnceoğlu, “Küresel Kadın Hareketleri ve Alternatif Küreselleşme Söylemlerine Feminist Müdahaleler,” *Fe Dergi* 4, sayı 1 (2012), 112-122.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/7_10.html

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Küresel Kadın Hareketleri ve Alternatif Küreselleşme Söylemlerine Feminist Müdahaleler

İrem İnceoğlu*

Bu makalenin amacı feminist söylemlerin küreselleşme hareketleri kapsamında ele alınışına yönelik gelişmekte olan ve Türkçe'ye çevirisi sınırlı olan literatürü tanıtmak ve ayrıca Avrupa'da çeşitli platformlardaki sosyal hareketliliklere kişisel katılım sırasında gözlemlerime dayalı analizlerin paylaşılmasıdır. Makalede değinilecek konular sırasıyla küresel boyutta kadın hareketlerinin tarihselliği; alternatif küresel hareketlerin çıkış noktası ve gelişme süreci; kadın/feminist hareketlerin alternatif küresel hareketlere katılımında karşılaşılan engeller; kadın hareketlerinin bu engeller karşısında geliştirdikleri direniş stratejileri; feminist aktivistlerin tanımladıkları 'düşman baskı sistemleri.' Bu konulardaki literatür analizini takiben de alternatif küreselleşme hareketlerine feminist söylemi dahil etme çabalarının bir örneği olarak NextGENDERation Ağı ve sadece bir kadın meselesi olmayı reddetme çabaları tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: NextGENDERation Ağı, tarihsellik, 'düşman baskı sistemleri,' alternatif küresel hareketler,

Global Women's Movements and Feminist Interventions to Alternative Globalisation Discourses

This article aims to review the developing literature, which is rarely translated into Turkish, on feminist involvement in alternative globalisation movements. It also reflects the author's personal analysis based on observations during participation to various social movement activism platforms in Europe. The article discusses the historical aspect of international women's movement; origins of alternative globalisation movements; the obstacles that are faced by women's movements during the attempts to actively take part in shaping the discourses of alternative globalisation as well as the resistance strategies developed by feminists to overcome these obstacles and; the oppression systems identified as the enemy by feminists. Following the literature review on these listed issues the article will focus on NextGENDERation Network as the case study of struggles to integrate feminist discourses to the alternative globalisation movements.

Giriş

Bu yazı alternatif küreselleşme hareketleri içerisinde feminist grupların marjinalleştirilmesini ve buna karşın kendilerine alan açmak için giriştikleri mücadeleyi ana hatlarıyla anlatmayı hedefliyor. Bu çerçevede ilk olarak kısaca uluslararası ve ulusötesi feminist örgütlenmenin tarihsel sürecine değinerek küreselleşme çabasındaki feminist hareketin geçmişini özetleyeceğim. Ardından alternatif küreselleşme hareketleri bağlamında feminizme duyulan ihtiyacı ortaya koyacağım. Bu tartışmaya alternatif küreselleşme hareketlerinin içinde varolan ve/veya varolmak isteyen kadınların yaşadıkları ışık tutacak. 2000'li yıllarla beraber artan feminist direniş Avrupa Sosyal Forumu özelinde tartışırken feministlerin oluşturdukları gruplarla ve alternatif hareket içerisinde kendi alternatiflerini yaratarak açtıkları feminist ve eleştirel alanlardan bahsedeceğim. Yazının son bölümünde ise alternatif küresel hareketler içerisinde oluşan feminist gruplara örnek olarak NextGENDERation Ağı'nın harekete müdahalelerini ve kadınlara açtıkları alanları tartışmaya sunacağım.

Uluslararası Kadın Hareketleri

Uluslararası ve enternasyonalist düzeyde feminist örgütlenmenin tarihsel olarak epey uzun bir geçmişe sahip olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin 19. Yüzyılda Avrupa ve Amerika kıtalarında gerek bölgesel gerekse kıtalararası feminist ittifakların yeşerdiğini görüyoruz.¹ Bunlardan en çarpıcı ve etkili olanları arasında devlet ve seçim sistemlerini altüst eden sufraje hareketi ve savaş karşıtı hareketleri sayabiliriz. Bu tarihselliğin tanınması kadınları etkileyen ilişkiler ve iktidar yapılarının ulus-devlet sınırları ötesinde bir eklemlemeyle işleyebildiğini göstermesi açısından da ayrıca önemlidir. Ancak şunu da not etmeliyiz ki nasıl tekil bir küreselleşmeden söz

*Middlesex University, Media Department.

etmek mümkün değilse² tekil bir feminizmden söz etmek mümkün değildir. Pek çok küresel mücadelede olduğu gibi feminizmde de çoklu yaklaşımların bulunduğu altını çizmek gerekir.³

Ulus-devlet sınırları ötesinde feminist örgütlenmeler ve işbirlikleri 19. Yüzyıl sonlarında ivme kazanarak 20. Yüzyılın başlarında yarisında uluslararası kongreler ve kurultaylar zinciri olarak etkinlik gösterir. Rupp araştırması süresince teknik olarak dünyanın her köşesinden kadının katılımına açık olan üç temel oluşumu saptar⁴. Bunlardan ilki 1888’de kurulan ve devamlılığı sağlanan ilk uluslararası kadın oluşumu olarak tanımlanan Uluslararası Kadınlar Konseyi; ikincisi 1904’te Uluslararası Kadınlar Süfrajat Birliği adıyla resmiyet kazanan Uluslararası Kadınlar Birliği; ve Birinci Dünya Savaşı başında Den Hague’da toplanan Uluslararası Kadın Kurultayı’ndan türeyen Uluslararası Barış ve Özgürlük için Kadın Derneği olarak sıralanabilir. Her ne kadar kadın kurultaylarının ilki olmasa da Birinci Dünya Savaşı sırasında Den Hague’da düzenlenen Uluslararası Kadın Kurultayı uluslararası boyutta savaş karşıtı kadın hareketlerinin en çok etki bırakanlarından biridir.⁵ Bu temel üç oluşum etrafında pek çok irili ufaklı, tekil mesele odaklı gruplar ve ittifaklar görülmekle birlikte Rupp bu üç temel birliğe bakarak birinci dalga uluslararası kadın hareketinin işleyişini analiz edilebileceğini savunur.

1960’lardan itibaren ikinci dalga feminizmin baş göstermesiyle küresel anlamda kadın örgütlenmeleri de yeniden yapılanmaya başlar. 1970ler ve 1980lerde tepe noktasına ulaşan küresel kadın örgütlenmesinin bu kez daha genel bir feminist aktivizmin dirilişini işaret ettiğini söyleyebiliriz.⁶ 1970ler itibariyle canlanan küresel feminist hareket büyük ölçüde Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında Kadın Onyılı ve bu çerçevedeki kadın konferansları etrafında şekillenmiştir.⁷ Küresel çapta kadın örgütlerinin organize bir şekilde biraraya gelmesini sağlayan BM Kadın Konferansları uluslararası düzeyde hükümetler arası konferansların yanısıra Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) da bulunmasına ve alternatif örgütlenme ve ağ kurmalarına da ortam hazırlar. Çeşitli araştırmacılar bu buluşmaların uluslararası düzeyde kadın meselesinin diplomasiye dahil edilmesini ve uluslararası boyutta önem kazanmasını sağladığını belirtmektedir.⁸ Öte yandan özellikle ilk iki konferansta (1975 Meksika ve 1980 Kopenhag konferansları) kuzeyli ve güneyli kadınlar arasında ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıkmış ve bu Avrupa ve Kuzey Amerika’da etkili olan liberal ve radikal çerçevedeki feminist yaklaşımların evrenselleştirilemeyecek; coğrafi farklılıkların gözardı edilemeyecek olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Kuzeyli (ya da Batılı) liberal feminizmin küresel kız kardeşlik adı altında farklılıkları görmezden gelen tutumuna karşı ‘üçüncü dünya’ feministlerinin eleştirileri kültürler-arası, uluslararası feminist pratikleri savunmuştur. Bu bakış açısı doğrultusunda Conway⁹ kadınlar arasındaki eşitsizliklerle savaşa ek olarak kültürel, sosyal ve küresel jeo-politik konulardan kaynaklı farklılıklara yönelik duyarlılık geliştirildiğini ve bu yeni eleştirel feminist yaklaşımın anti-emperyalist, anti-kolonyal, anti-kapitalist ve ırkçılık karşıtı bir uluslararası feminist dayanışmayı öngördüğünü savunmaktadır. Sınırlı olmakla birlikte evrensellik iddiasında bulunan bu yaklaşımları Kuzeyli kadınların görece ayrıcalıklı konumlarını gözardı ederek diğer kadınlara empoze etmesi eleştirisini getiren emperyalizm karşıtı, post-kolonyal ve siyah feministler kendi ulusötesi ağlarını genişleterek BM Kadın Onyılı’nın ikinci yarısında çok daha etkin biçimde yer almaya başladılar.¹⁰ Bu da 1985’te Nairobi’de ve 1995’de Pekin’de düzenlenen BM Kadın Konferanslarıyla belirginleşti.

Her ne kadar yukarıda belirttiğim gibi, uluslararası boyutta kadın örgütlenmesi 19.Yüzyıla kadar uzansa ve 20. Yüzyılda diplomasinin parçası haline gelmiş olsa da ‘küreselleşme’ kavramının feminist analizlerde anahtar bir kategori olarak ortaya çıkması çok daha yakın tarihe denk düşer. Küreselleşme kavramının akademik feminist literatüre girmesini 1990’ların ortalarından itibaren gözlemleyebiliyoruz. Bu söylemsel sıçrayış bir yandan feminist yorumların halihazırda gelişmekte olan küreselleşme eksenindeki akademik literatüre eklenmesini sağlarken öte yandan da adı her ne kadar küreselleşme olarak konmamış olsa da içerik olarak küresel meseleler ve iktidar ilişkileri etrafında teori ve ideolojik tartışmalar üreten feminist hareketin tarihselliğinin gözardı edilmesi tehlikesini de barındırmaktadır. Dolayısıyla, her ne kadar bu yazının esasını son 15-20 yıldır etkin olan ‘alternatif küreselleşme hareketleri’ ekseninde feminist oluşumların analizi oluşturuyor olsa da bunun pratik nedenlere dayandığını ve feminist hareketin tarihsel ve coğrafi boyutunun gözardı edilmemesine özen gösterileceğini belirtmek gerek.

Alternatif Küreselleşme Hareketleri

Yukarıda da belirttiğim gibi, kadın hareketleri bir yandan uluslararası platformlarda yerelliklerin ötesine geçip ortak direniş, haklar ve eşitlik temelli alternatif politikalar üretirken ve BM gibi uluslararası kurumlar aracılığıyla kadın meselesi ulus-devletlerin gündemine alınırken bir yandan da farklı coğrafyalarda başka kimlik temelli yerel mücadelelere tanıklık ediliyordu. Pek çok kaynakta alternatif küreselleşme taleplerinin en somut biçimiyle dile getirildiği ve 20. Yüzyılın sonlarına damgasını vuran yeni sosyal hareketlerin çıkış noktası olarak

tanımlanan Zapatista hareketi 1990'ların ortalarından itibaren küresel anlamda etkin oldu.¹¹ 1994 itibariyle uygulamaya geçirilen NAFTA'nın (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması) yerel halkların aleyhine olacağını dile getiren ve esas olarak Meksika yerlilerinin haklarını savunan Zapatistaların Meksika hükümetine karşı ayaklanması yeni iletişim teknolojilerinin de yardımıyla küresel düzeyde ses getirdi. Zapatistaların bir anda dünya halklarına duyurulan mücadelesiyle uzun zamandır toplumsal protestolar kulvarında görülmemiş bir sosyal ve siyasi hareketlenme baş gösterdi. Kimi yorumcuların 'tabandan küreselleşme' olarak da adlandırdığı bu toplumsal hareketler silsilesi hesapta olmayan bir kitlesel destek ve katılımıla dünyanın farklı bölgelerinde, tanımlanmış bir liderlik kadrosu olmadan, uluslararası zirveler ve konferanslara denk düşürülen protestolar zinciriyle küresel bir harekete dönüşüyordu.

Eleştirel coğrafyacılar uzamsal düzenlemelerin süreklilik halindeki söylemler ve uygulamalar aracılığıyla yeniden üretildiğine dikkat çekmektedirler. Toplumsal ilişkiler hegemonik uzamsal söylemler ve düzenlemelerle koşullandırılmışlardır. Bu koşullandırma toplumsal ilişkilerin önceden belirlenmiş, sabitlenmiş ve doğal şekilde deneyimlendikleri iddiasını taşır. Oysa coğrafi uzam toplumsal ve söylemsel olarak yapılandırılmıştır ve siyasi mücadeleler anlamında materyal etkileri vardır. Bu görüşe göre yerel ya da küresel gibi ölçekler sabit ve kendinden menkul kavramlara tekabül etmez.¹² Massey, küreselleşmenin kültürel boyutunun coğrafi bakış açısından nasıl anlaşılması gerektiğine dair çalışmasında ele alınması gereken iki yönden söz etmektedir: bir yanda insanların, eşyaların ve fikirlerin bir yerden bir yere hızlı dolaşımı olgusu uzamsal sınırları aştığımız yargısını doğurmakta ve mekan olgusunun gittikçe daha alakalı olduğunun düşünülmesine neden olmaktadır. Öte yandan küreselleşmenin her yerde ve herkes tarafından aynı şekilde deneyimlenmediği de gözardı edilemeyecek bir durumdur. Buna karşılık Massey¹³ 'mekanın iktidar geometrisi' olarak adlandırdığı bir kavram geliştirir ki küreselleşme denilen olgu içinde örneğin bir grup görece ayrıcalıklı insan dijital ortamlarda iletişim kurup hızlı ulaşım araçlarıyla seyahat edebiliyorken, mekan değiştirmek göçmenler için bir seçime değil bir zorunluluğa tekabül edebilmektedir. Yine benzer şekilde başka bir grup insan da maddi koşullara bağlı olarak hiçbir şekilde mekan değiştirememektedir. İşte bu kavramsallaştırmadan yola çıkarak alternatif küreselleşme hareketlerinin birleşmelerinin kültürler-diller-uluslar ve mekanlar arası ve hatta ötesi bir takım ilişkileri dönüştürmeye yönelik toplumsal direniş ve hareketler olduğunu söyleyebiliriz.

1999'da yükselişe geçen alternatif küreselleşme hareketleri eylemlerinden ABD'nin Seattle şehrinde düzenlenen Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) konferansını protesto eden 50.000 ila 75.000 kişinin sokaklara dökülmesi ve polislin şiddetli tepkisiyle karşılaşması aktivistler için bir dönüm noktası oldu (della Porta ve Diani, 2006). Seattle DTÖ protestolarını takip eden aylarda da özellikle çeşitli Avrupa ve Kuzey Amerika şehirlerinde (Prag, Washington DC, Montreal vb.) düzenlenen protesto eylemleri 21.yüzyılın hemen başında gündemi oluşturdu.

2001 yılı itibariyle ilki Brezilya'nın Porto Alegre kentinde düzenlenen Dünya Sosyal Forumu (DSF) ve akabinde oluşan bölgesel sosyal forumlarla tepe noktasına ulaşan bu hareketlenme dünya çapında halkların uluslararası/ötesi kurumlara ve onların söylemiyle şekillenen modernleşme, gelişme, kalkınma, küreselleşme gibi kavramların mutlakiyetçi anlamlarına karşı bir uyanış olarak değerlendirilebilir.¹⁴ Bu çok çeşitli ve çok sesli direniş ağı, doğrudan eylem temelli, pek çok sivil toplum örgütü, toplumsal hareket ve kimlik mücadelesinin katılımından oluşan dünya çapındaki halk seferberliği literatürde yaygın olarak 'Hareketlerin Hareketi' olarak da adlandırılır oldu.¹⁵ Bu hareketlerin içinde doğal olarak kadınlar ve kadın hareketleri de vardı.

Ancak her ne kadar 'başka bir dünya mümkün' sloganıyla var olan sisteme başkaldırı niteliğinde olsa da bu yeni sosyal hareketler de yüzyıllar boyu etkin kılınmış ve içselleştirilmiş eşitsizliklerin bir çeşit sistem karşıtlığıyla kendiliğinden ortadan kalkmayacağını, her bir tahakküm düzeni için ayrı ayrı mücadele edilmesi gerektiğini gözler önüne sermiştir. Kadın meselesi ve ataerkilliğe karşı direniş biçimleri alternatif küreselleşme hareketlerinin doğal bir parçası olmak yolunda kayda değer aşama gösterdiyse de gittikçe büyüyen ve çetrefilleşen 'Hareketlerin Hareketi' içinde feminist söylemlerin o kadar da doğallıkla benimsenemediği yapılan araştırmalar ve aktivistlerin aktardıkları doğrultusunda tespit edilmiştir.¹⁶

Küresel Mücadelede Feminist Direnişler

Feminist coğrafyanın öncülerinden Gillian Rose pek çok feministin kadınların kamusal alan korkusuna ve bu alanlardaki huzursuzluklarını incelediğini belirtmektedir.¹⁷ Rose, bu incelemeler sonucunda pek çok yorumcunun kadınların kamusal alanda güvensizlik hissinin büyük ölçüde bu alanları işgal etmenin tartışmasız bir hak olarak kabul edilememesine bağlı olduğunu da ekler. Bu bağlamda alternatif küreselleşme hareketlere feminist

müdahalenin önünü tıkayan bir takım engeller olduğu söylenebilir. Bu engelleri özetle şöyle sıralayabiliriz: Feminist gettolaşma olarak adlandırabileceğimiz ilk engel genellikle kadın aktivistlerin kadın meselesi olarak oldukça dar biçimde tanımlanan bazı konular ya da alanlar dahilinde kendi aralarında toplanmaları ve yine çoğunlukla ve hatta bazen de yalnızca kadınlarda oluşan bir grup öncülüğünde faaliyetlerini yürütmeleri biçimde gözlemlenmektedir. Bu durum kadın meselesi dışında kaldığı kabul edilen konularda feminist söylemlerin etkin olamaması sonucunu doğurur. Oysa Lauretis'in savunduğu gibi, feminizmin nesnesi baskın kimlik söylemlerini aşabilme ihtimalini sunarak kadın/erkek düalizmini sorgulamaktadır. Lauret'e göre bu sorgulama hüküm süren iktidar düzenini altüst etmeye yönelik sarih, buyurgan ve ütopyik bir seçenek biçimini almaz ancak, söylemsel statükonun ötesinde başka ihtimaller sezisi olarak ortaya çıkar. Zira maskülenist söylem içinde temsiliyet bulamayacak olgular ve durumlar vardır. Küresel adaletsizlikler ve sorunlara ilişkin olarak feminist eleştiriler başka birşeylere olan arzuya dayanır.¹⁸ Bu da aslında 'başka bir dünya mümkün' sloganıyla son derece uyumlu bir duruşu sergiler.

a) Kadın katılımcıların sayısı ve/veya yoğunluğunun düşüklüğü: kadın aktivistlerin temsiliyetine dair bir sorun oluşturan bu sınırlılık pek çok durumda kadınları erkek aktivistlere göre dezavantajlı duruma düşürebilmektedir. Bu durumda kadın katılımcı sayısının azlığı kadın sorunlarının¹⁹ gereken duyarlılıkla ele alınmaması durumunu doğurabilmektedir. Örneğin toplantı gün ve saatlerinin çocuk sahibi kadınları yeterince gözönünde bulundurmadan belirlenmesi pek çok kadın katılımcının etkinliklerden kopmasına yol açmıştır.²⁰ Katılımcı kadın sayısının bu gibi lojistik yetersizlik ve pratik sebeplerden dolayı azalması gerekli kritik mevcudiyete ulaşamaması durumlarında imkanı olan kadın aktivistler için de caydırıcı, cesaret kırıcı olabilmektedir. Başka bir deyişle, kadınlar çok fazla erkekleşen toplantı ve etkinliklere katılma konusunda gönüllülüklerini ve istekliliklerini yitirebilmektedirler. Doğal olarak bu kısır döngü sebebiyle azalan kadın katılımcı oranı sonucu toplantı dilinin gittikçe erileşmesi ve dolayısıyla kadın bakış açısının gittikçe marjinalleşmesi de ortaya çıkan sonuçlardandır.

b) Bir başka engel de, hareketlerin diline uygun bir şekilde ifade edersek, öncül ve etkin konumdaki kadınların sayıca ve etkenlik bakımından eksikliği olarak saptanabilir. Başka bir dünyanın mümkün olabileceğini savunan sosyal forumlar ve benzeri örgütlenmelerde 'ünlü' kuramcı ve aktivistlerin boy gösterdiği ve kalabalık bir izleyici/dinleyici kitlesine yönelik paneller ve oturumlar düzenlenmekte ve bu 'yıldız' aktivistler yukarıda belirtilen engellerin de öngördüğü biçimde, pek çok kez (beyaz) erkeklerden oluşmaktadır.

c) Son olarak kadın aktivistler tarafından dile getirilen ve gözlemlenen bir başka engel ise en kaba anlamıyla kadınlara uygulanan psikolojik ve fiziksel şiddet ve bedensel istismarın hiç de yabana atılmayacak düzeyde yaşanabiliyor olmasından kaynaklanmaktadır. Son derece umut kırıcı biçimde, Dünya Sosyal Forumu gibi ortamlarda kadın katılımcıların maruz kaldığı tecavüz ve cinsel taciz vakaları rapor edilmiştir.²¹ Kolektif yaşamın pratiğe geçirilmeye çalışıldığı çadırlarda, topluca kalınan ortamlarda kadın katılımcılar için tecavüz ve taciz vakaları son derece güven kırıcı ve ürkütücü olabilmektedir.

Özet olarak sıralanan bu engeller kadınların alternatif bir dünya tahayyülüne feminist söylem dahilinde katılımlarını olumsuz etkilemekte ve sözkonusu alternatifin toplumsal cinsiyet körü olması tehlikesini barındırdığını eklemek gerekir. Tüm bunların yanısıra feminist aktivistler ve her ne kadar kendilerini feminist olarak tanımlamasalar da kadınların dezavantajlı konumlarını ortadan kaldırmaya yönelik faaliyette bulunan diğer kadın örgütleri mücadelelerini hem alternatif küreselleşme hareketleri içinden hem de hali hazırda sürüp giden dünya düzeni çerçevesinde sürdürmektedirler.

Yazının devamında yukarıda çizilen nispeten karamsar tabloyu dağıtabileceğini umduğum mücadele ve direnişlere değinmek istiyorum. Bu noktada Eschle ve Maignushca'nın kadın aktivistlerin katılımına dair çalışmalarının yanısıra kişisel olarak katıldığım Avrupa Sosyal Forumu (2003 Paris ve 2004 Londra) toplantıları sırasında derlediğim verilere dayanarak direniş biçimlerinden örnekler sunacağım.

Feminist direniş stratejilerinden biri organizasyon sürecinde etkin olan elit erkek egemenliğine karşı koymak olarak saptanabilir. Alternatif küreselleşme hareketleri dahilinde feminist müdahalenin kayda geçen ilk örneği 2000 yılında Brezilya Sosyal ve Ekonomik Analizler Enstitüsü (IBASE) merkezinde düzenlenen önemli bir toplantıda Yeni Bir Çağ İçin Kadınlarla Kalkınma Alternatifleri (DAWN) ve Latin Amerika'lı feminist bir ağ olan Marcosur Feminist Artikülasyonu'nun (AFM) panellerde kadın temsiliyetinin ve feminist katılımının yetersizliğine dikkat çekerek toplantının organizatörlerini bunun bir sorun olduğuna ikna etmesi biçiminde

ortaya çıktı (Eschle ve Maiguashca, 2010). Bu toplantıları takiben Brezilya’da düzenlenen Dünya Sosyal Forumu’nda bu iki örgütün etkin olduklarını ve uluslararası konseylere katıldıkları gözlemlenir.

Yine Avrupa Sosyal Forumu hazırlık aşamalarında birkaç etkin feminist oluşumun katılımını ve organizasyona müdahalesini not etmek gerekir. Bu müdahaleler sürekli olarak kadın katılımcı ve konuşmacı sayısının ve görünürlüğünün artması yönünde organizasyonun başını çeken gruplara telkinde bulunmuşlardır. Bu bağlamda görünürlüğü ve etkinliği artırmak için çeşitli stratejiler geliştirildiğini görüyoruz. Bunlardan birine örnek olarak Afrika’lı Kadınlar Kalkınma ve İletişim Ağı’nın (FEMNET) önemli ve izleyicisi bol panellerde yer alan tek tük kadın panelistleri ‘Toplumsal Cinsiyet Adaletini Hemen Şimdi Uygulamak’ başlıklı manifestolarını okumaya ikna etmeleri ve bir çeşit ‘oturum darbesi’ yapmalarını verebiliriz.²² Eschle ve Maiguashca bu ve benzeri eylemlerle ve kararlı katılımlarla sosyal forumlarda kadın katılımcı ve konuşmacı sayısının artış gösterdiğinin altını çizmektedir.

Kadın bakış açısının görünürlük ve etkinlik kazanması mücadelesinde geliştirilen bir başka taktik ise özerk feminist alanlar yaratmak olarak özetlenebilir. Bunun en etkin örneği Floransa’da ilki düzenlenen Avrupa Sosyal Forumu sırasında bir atölye çalışması düzenleyen NextGENDERation adlı akademik feminist ağın bir yıl sonra Paris’te ikincisi gerçekleşen Avrupa Sosyal Forumu’nun resmi başlama tarihinden bir gün önce, oldukça geniş katılımlı ve küreselleşme dahilinde kadın meselelerinin tartışıldığı oturumlar düzenlemesi olmuştur. NextGENDERation’ın düzenlediği ve akabinde Kadın Hakları Avrupa Konseyi adını alan örgütlenmenin çabalarına ilişkin analizlerimi ve bu grupların organizasyon çabaları sırasında karşılaştıkları direnişe dair yorumları yazının son bölümünde aktaracağım.

Feminist Söylemler ve İdeolojik İşbirlikleri

Bu aşamada biraz da güncel alternatif küreselleşme hareketleri içerisinde yer alan feminist söylemlerin dayanağına değineceğim. Öncelikle feminist hareketlerin ilham kaynağı ya da çıkış noktasının ‘sol’ hareketlere dayandığını belirtmek yanlış olmaz. Eschle ve Maiguashca’nın “küreselleşme karşıtı feminizmin büyük kuzeni”²³ olarak adlandırdıkları sol hareketler ya da sol söylem burada geniş anlamıyla kapitalizmin yapısal eşitsizlikler ve dengesizlikler ürettiğini savunan eleştirel analizleri tanımlamaktadır. Ancak şunu da eklemek gerekir ki bu analizden beslenen hareketler feministlere ilham kaynağı olurken bir yandan da feminist söylemleri marjinalleştirmekten geri kalmamıştır. Yine de alternatif küreselleşme hareketlerine dahil olan kadın hareketlerinin dünyanın hemen her yerinde sol söylemlerden beslendiğini söylemek yanlış olmaz.

Cheryl Hercus ‘Stepping Out Of Line (Çizginin Dışına Çıkmak)’²⁴ adlı çalışmasında feminizmin bir toplumsal hareket olarak kadınları mobilize etmesini analiz etmiş ve kadınların bu hareketlere angaje olmasındaki temel nedenleri araştırmıştır. Hercus’ün çalışmasından yola çıkarak Eschle ve Maiguashca bireyleri küreselleşme karşıtı feminist mücadeleye iten üç temel unsur sıralamışlardır:²⁵ Kaynak mobilizasyonu teorisini eksenine alan ilk unsur gereği kişilerin aktivist olmasına imkan sağlayan maddi koşulların, yani ekonomik kaynaklar ve sosyal ilişkilerin, oluşması gerekir. Kaynak mobilizasyonu teorisi, toplumsal çalkantıların sosyal ve ekonomik açıdan yoksul ve marjinalleştirilmiş grupların intikam çabalarının bir sonucu olarak yorumlayan toplumsal hareket teorilerine karşı olarak geliştirilmiştir. Buna göre kaynak mobilizasyonu teorisi aktivistleri ne yaptıklarının farkında olan, rasyonel failler olarak tanımlamaktadır. Eschle ve Maiguashca kadın aktivistlerle yaptıkları derinlemesine mülakatlar sonucu sözkonusu aktivistlerin görece olarak iyi denebilecek sosyo-ekonomik konulardan geldiklerini, büyük bir kısmının lisans ve yüksek lisan derecelerine sahip olduklarını, gelir düzeylerinin iyi denebilecek düzeyde olduğunu saptamışlardır.²⁶ Hercus, kaynak mobilizasyonu teorisinde her ne kadar bireylerin toplumsal hareketlere katılmasını elverişli kılan koşullar olarak ekonomik kaynakların ve sosyal ilişkilerin önemini yadsımamakla beraber, bu teoriye ilişkin rasyonalist ve araçsal bakış açısına dikkat çekerek diğer iki unsura yönelir.

Buna göre ikinci olarak tanımlanan motivasyon unsuru iktidar ilişkilerinin farkında olmak ya da itici güç olarak adaletsizliğe dair bilgi sahibi olmak olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda kadınların sistematik olarak ayrımcılığa uğrayıp hemen her toplumsal yapıda aynı konumdaki erkeklerle göre dezavantajlı konumda olmaları durumunu çeşitli vesilelerle fark etmiş olmalarının yanısıra kuşaktan kuşağa aktarılan anlatılarda maruz kalınan toplumsal cinsiyet ayrımcılığını ve buna bağlı olarak gerçekleşen adaletsizliği tanımlamak etkin olabilmektedir. Yukarıda belirttiğim gibi, Eschle ve Maiguashca’nın kapsamlı çalışmalarında görüştüğü kadın aktivistler her ne kadar görece ayrıcalıklı sosyo-ekonomik konularda bulundular da kendi sınıf ve konumlarındaki erkeklerle oranla gerek gelir eşitsizliği gerekse geleneksel (ataerkil) rollere yönelik toplumsal beklenti ve baskılara maruz

kalmaları onları toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık konusunda bilinçlendirmiştir. Yine sözkonusu mülakatlarda kadın aktivistler annelerinin veya çevrelerindeki başka kadınların maruz kaldıkları şiddete karşı da tavır geliştirdiklerini ifade etmişlerdir.²⁷ Dolayısıyla adaletsizliğe karşı tepki göstermek kadınların sadece kendi deneyimleri sonucu öğrendikleri bir durum olmaktan öte, diğer kadınların, kadınlık durumlarından kaynaklanan haksızlıklara maruz kalmalarının içselleştirilmesiyle de ortaya çıkabilmektedir. Bu da bizi üçüncü motivasyon unsuru olan duygular aracılığıyla taraf olmaya götürüyor.

Duygusal tepkilerin siyasal katılımındaki ve siyasal kurumsallaşmadaki yeri geleneksel olarak gözardı edilmiş ve siyasallaşma süreci daha çok akılcı bakış açısıyla analiz edilmiştir. Oysa gerek Hercus gerekse Eschle ve Maiguashca'nın yukarıda sözü edilen çalışmaları göstermektedir ki toplumsal hareketlere katılım sürecinde tercihler duygusal tepkilerden pekala etkilenmektedir. Aktivistlerin mantık yoluyla ve bilişsel süreç sonucu sosyal hareketlerin parçası oldukları iddia edilebilse de sonuçta bilgi ve deneyimlerin duygular süzgecinden geçerek bilişsel sürece eklenildiği de yadsınamaz. Bu durumda maruz kalınan ayrımcılık ve dezavantajlı konuma düşürülme durumlarına isyan etmek sözkonusu olabildiği gibi empati gibi duyguların toplumsal hareketlerde yer almaya etkisini tartışabiliriz. Öfkenin kadın aktivistlerin isyan ve direnişlerinde etkin bir duygu olarak öne çıktığını söyleyebiliriz.²⁸ Tabii bunun yanısıra sevgi, duygusal yakınlık, cesaret gibi olumlu duyguların da bireylerin toplumsal hareketlere katılımında etkin rol oynayabileceğini eklemek gerekir. Ancak halihazırda bu duyguların etkisine ilişkin yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır.

Feminist Söylemlerin Düşmanları

Yazının bu bölümünde alternatif küreselleşme hareketleri içinde yer alan feminist söylemlerin karşı durduğu 'düşmanlarını' başka bir deyişle direnilen yapılara değineceğim. Sosyal forumlar ve benzeri süreçleri analiz eden araştırmalara dayanarak küresel feminist hareketin belirgin olarak tanımladığı üç baskı (opresyon) sistemi olduğunu söyleyebiliriz. Bu aşamada baskı önemli bir kategori olarak yardımımıza koşuyor zira bir öznenin hareketlerini kısıtlayıcı tahakküm ve iktidar kurma durumuna işaret ediyor. Aynı zamanda yapısal ve sistematik bir vasfı da vurguluyor. Bu bağlamda kadın meselelerinin geniş anlamda sosyo-politik ve ekonomik sistemlerin bir parçasını oluşturduğu göndermesinde de bulunuyor.²⁹ Alternatif küreselleşme hareketleri dahilindeki feminizmlerin de, bu açıdan düşünüldüğünde, üç temel baskı sistemiyle en açık biçimde mücadele halinde olduğunu söyleyebiliriz. Eschle ve Maiguashca'nın çalışmasından yola çıkarak bu temel baskı sistemlerini ataerkillik, ırkçılık ve neoliberal küreselleşme (kapitalizm) olarak sıralayabiliriz.

İlk olarak, toplumsal cinsiyet kategorileri ve kimlikleri yoluyla işleyen baskıya dayalı ilişkilene türü olarak tanımlayabileceğimiz ataerkillik, öncelikli olarak toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin ve tahakkümün adı olduğundan feminist söylemlerin en temel düşmanıdır. Ataerkillik bir iktidar türüdür ve toplumsal cinsiyet ilişkileri bir işlevselleşir ve karmaşık bir bütün oluştururken kadınların bu ilişkiler düzeninde sistematik olarak erkeklere kıyasla dezavantajlı duruma düşürülmesi halidir. Ataerkillik diğer baskı ve tahakküm sistemleriyle içiçe geçerek çeşitli sistemlerde farklı biçimlerde ortaya çıkabilmektedir. Ancak temel olan herhangi bir sosyal ve ekonomik konumda kadınların sistematik olarak kadınlık durumlarına bağlı olarak ayrımcılığa ve eşitsizliğe maruz kalmaları halidir. Yazının başlarında kadın aktivistlerin çeşitli vesilelerle içselleştirilmiş erkek egemenliğini nasıl sorguladıklarını ve geliştirilen taktiklere değindiğim için burada tekrara gerek görmüyorum.

Mücadele edilen bir diğer yaygın baskı sistemi ise ırkçılık olarak karşımıza çıkıyor. İrk, etnisite, nesilden nesile miras kalan genetik ya da kültürel özelliklere ve yaşam biçimlerine dayalı ayrımcılığı beraberinde getiren davranışlar silsilesini ırkçılık olarak tanımlayabiliriz. İrkçılık tanımı aynı zamanda toplumun temelini oluşturan kurumlarda içiçe geçmiş tahakküm eden ve edilen etnik ve ırksal gruplar arasındaki maddi ve ideolojik baskı ilişkisini de içermektedir.³⁰ Bir başka deyişle, sadece ırkların ayrıştırılması ve açık seçik biçimde bir ırk ya da etnisiteye ait grubun diğeri üzerinde tahakküm kurmasının yanısıra, bu durumun toplumsal kurumların işleyişi aşamasında içselleştirilmesinden kaynaklı sistematik eşitsizlik durumuna da işaret eder. Feminist söylemler için bu kabul edilemeyecek bir eşitsizlik durumudur ver direnilmesi gereken bir diğer baskı sistemi olarak kabul edilmektedir.

Üçüncü olarak da yeni dünya düzeni adı altında küresel anlamda yaşam koşullarına dayalı eşitsizliği perçinleyen neo-liberal küreselleşme modellerinin feminist aktivistler tarafından düşman baskı sistemi olarak tanımlandığını görüyoruz. Burada Eschle ve Maiguashca araştırmaları sonucu feminist aktivistlerin büyük çoğunluğunun ekonomik eşitsizliğe dayalı bu düşman baskı sistemini kapitalizm yerine neo-liberal küreselleşme olarak adlandırmasına dikkat çekmektedirler. Her ne kadar sol söylemden beslendiğini yukarı da belirtmiş olsak

da feminist aktivistlerin neo-liberal küreselleşmeyi kapitalizm yerine kullanmaları neo-liberalizmi bir ekonomik ve siyasal proje olarak algıladıklarını göstermektedir. Burada ulusdevlet sınırları dahilindeki sınıflar yerine çokuluslu dev şirketler ve bunların ekonomik faaliyetlerini kolaylaştıran uluslararası kurumların muhalefet edilecek yapılar olarak kabul edilmiş olduğu sonucuna varabiliriz.

Yukarıda sıralanan bu üç temel baskı sistemi her ne kadar birbirlerinden ayrıştırılarak açıklandığı da aslında bu sistemlerin birbirleriyle içiçe geçmiş olduklarını belirtmekte fayda var. Ve elbette Eschle ve Maignushca'nın detaylı çalışmalarında feminist aktivistlerle yaptıkları mülakatlar sonucu kategorize ettikleri bu üç temel baskı sistemine ek olarak heteroseksizm, şarkiyatçılık vb sistemleri tanımlayabiliriz. Öte yandan bu kategorileri tanımlanan üç temel düşman sistem dahilinde düşünmek de mümkün olabilir; zira heteroseksizmi ataerkilliğin bir uzantısı, şarkiyatçılığı da ırkçılığın bölgesel biçimde ortaya çıkışı olarak yorumlayabiliriz. Ancak an itibarıyla elimizde bu kategorilerin alternatif küreselleşme hareketleri dahilindeki feministler tarafından nasıl kavramsallaştırıldığına dair sistematik bir araştırma bulunmamaktadır.

Küresel Direniş Feminist Müdahale Örneği: NextGENDERation

Yazının bu son bölümünde Alternatif Küreselleşme Hareketleri bağlamında oluşturulan ve sözkonusu hareketlere feminist söylem boyutu katmayı hedefleyen NextGENDERation ağına değineceğim. NextGENDERation örneği üzerinden feministlerin Alternatif Küreselleşme Hareketleri dahilinde karşılaştıkları engeller ve direniş karşı geliştirdikleri bazı stratejileri ve genel olarak 'Hareketlerin Hareti'nin yapıcı unsurlarından birisinin de feminist söylemler olabilmesi çabasına tartışacağım.

NextGENDERation Ağı ilk olarak 1998 yılında Lund Üniversitesi'nde düzenlenen ATHENA (Avrupa Kadın Çalışmaları Tematik Ağı) toplantısı sırasında bir e-posta listesi olarak ortaya çıkar, daha sonra 2000 yılında websitesine dönüşür. NextGENDERation web sitesinde³¹ belirtildiği üzere Avrupa'da toplumsal cinsiyet ve kadın çalışmaları alanlarında çalışan araştırmacı ve öğrencilerden oluşan ağ yüksek öğrenim alanının demokratikleşmesine yönelik feminist bilgi ve politika üretmek amacıyla oluşturulur. Otonom ve adem-i merkezietçi yapıdaki NextGENDERation çeşitli ülke ve şehirlerdeki akademik feministlerin kendi aralarında örgütlenmelerine ve içerik belirlemelerine imkan verir. Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı ucuz, hızlı ve merkezietçi olmayan bilgi akışı ortamında feminist teori ve bunu ırkçılık, heteroseksizm, kolonileşme ve kapitalizm karşıtı görüşlerle kesişimine yönelik bilgi ve politika üretmeyi amaçlayan bireylerin katılımına açıktır.³²

Genellikle sanal ortamdan sağlanan bilgi akışıyla yürüyen ağın bazı üyeleri 2002 yılında Floransa'da düzenlenen Avrupa Sosyal Forumu'na katılarak ve burada sosyal forum sürecinde ve küresel direniş hareketlerinin yeni itici güçleriyle feminist politikaları artiküle etmek ihtiyacını dile getirirler.³³ Ağ katılımcıları kaleme aldıkları bir metinde küresel direniş hareketinin önemli ölçüde feminist, ırkçılık karşıtı, göçmen ve queerlerce şekillendirilmiş mücadelelerle beslendiğini ve bunun 'kişisel olan politiktir' ve gündelik hayatın politikası gibi düsturları bir araç olarak kullandığına dikkat çekilir.³⁴ Ancak söylemsel eklemlemeye ve ortak söylemsel araçların kabulüne rağmen hareketlerin bazı unsurlarınca bu söylemlerin jeneolojisinin ve çoklu siyasal direnişlerin görmezden gelindiği endişesini de taşımaktadırlar. En bilindik şekliyle anti-kapitalist ve anti-emperyalist gündemden ayrı tutulan bu direnişler (feminist, queer ve göçmen temelli), genellikle yeni oluşmakta olan hareketlerin hareketi içinde küreselleşmenin bu kimlik durumlarına ekonomik etkisine indirgenerek ele alınmaktadır.

Benzer şekilde Conway (2008) Dünya Sosyal Forumu çerçevesinde hayata geçirilen Kadın Konseyi ve eylemlerine devam eden Dünya Kadın Yürüyüşü gruplarını uzamsal praksisleri bağlamında ele aldığı çalışmasında ulusötesi feminist politikalar açısından yenilikçi olduklarını vurgular.³⁵ Conway adı geçen çalışmasında neoliberalizmin etkisiyle şekillenen kadın hakları mücadelesi için siyasal alandaki değişime ve dünya nüfusunun büyük bölümü için kötüleşen koşullarla mücadelenin feminizm açısından gittikçe merkezileşmesine dikkat çeker. Alternatif küreselleşme hareketlerinin de bununla birlikte kapitalizme karşı mücadeleye indirgenen ve feminist hareketleri geri plana iten bir geleneksel sol retoriğe yöneldiğini belirtir.

Bu tartışmaların ışığında NextGENDERation ağı bünyesinde örgütlenen ve ataerkilliği, ırkçılığı ve neo-liberal küreselleşmeyi karşısına alan feminist aktivistler kendilerine yer açabilmek için özerk toplanma yolunu tercih eder. Bu süreci kısaca özetlemek gerekirse Paris'te etkin olan Dünya Kadın Yürüyüşü grubu, Kadın Hakları Avrupa Konseyi adını verdikleri feminist oluşumun Londra'daki Avrupa Sosyal Forumu sırasında resmi

foruma entegre edileceğini ilan eder. NextGENDERation Ağı deneyimlerinden yola çıkarak, gittikçe daha çok klasik ve tepeden inme sol örgütlenme biçimine sosyal forum yapıları içerisinde toplumsal cinsiyet, ırk, etnisite ve cinsel kimlik/yönelim kategorilerinin marjinalleştirildiğine dikkat çekse de Kadın Konseyi'ni ikna edemeyince etkinlikleri otonom alanlara yönelir.³⁶ Alternatif Küreselleşme Hareketlerine eklenen bir feminist merkez kaygısıyla 2003 yılında Paris'te İkinci Avrupa Sosyal Forumu'nun resmi programına dahil olmak yerine NextGENDERation Ağı inisiyatifinde feminist özerk alan yaratılmıştır. Avrupa Sosyal Forumu resmi programından bir gün önce düzenlenen toplantı ve seminerler dizisine beklenenin oldukça üzerinde bir katılım gerçekleşir. Çoğunluğu kadınlardan oluşan panelist ve katılımcılar verimli bir toplantı geçirdikleri yönünde görüş bildirirler.³⁷ Buna karşılık Kadın Konseyi'nin resmi foruma entegre olma çabaları istenilen sonucu vermez ve düzenledikleri etkinlik Avrupa Sosyal Forumu resmi programının en son sayfasında 'kültürel etkinlikler' başlığı altında yer bulabilir. Bu durum bir kez daha feminist hareketlerin alternatif küreselleşme hareketleri içinde sadece kadın sorunlarına indirgenen, ve politik alana değil kültürel alana itilerek gettolaşmasına örnek teşkil eder.

Bir sene sonra Londra'da düzenlene ve pek çok katılımcı ve aktivistin klasik sosyalist örgütler dışında kaldıkları için sürece katkılarının engellendiğini ve Sosyal Forum bildiriyle çelişkili biçimde tepeden inme bir anlayışla organize edildiğini iddia ettiler ve sonuçta resmi sosyal foruma alternatif özerk alanlar yaratıldılar. Buralarda çeşitli konuların tartışıldığı, eylem planlarının ve gruplar arası işbirliklerinin görüşüldüğü oturumlar düzenlediler.³⁸ Bu süreç içinde sosyal forum dahilindeki feminist söylemler arası farklılıklar da daha netleşir. Hareketlere katılım sürecinde NextGENDERation Ağı'nın karşılaştığı direnişlerden biri de akademik feministlerden oluşan bu ağın kimi zaman 'fazla akademik' bulunması yani 'aktivist' değil teorisyen olmaları nedeniyle eleştirilmeleri biçiminde ortaya çıkar. Feminist hareketlerin temel meselelerinden biri olan temsiliyet, kimin kimin adına konuştuğu ve bilginin iktidarı gibi kavramların ele alındığı tartışmalarda akademik feministler Kadın Konseyi'ni evrensel feminizm acendası yaratmaya çalıştıkları iddiasıyla eleştirilirler. Bu bağlamda 'yapmak' (pratik) ve 'düşünmek' (teori) arasındaki ikicil karşıtlığın cinsiyetçi bir ayrıma işaret ettiğini vurgulayan NextGENDERation üyeleri kadınlara özel konuları özel toplantılarda diğer meseleleri ise forumun genel akışına dahil etmeleri yönündeki telkinlerden rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. NextGENDERation Ağı 'kadın meselesi' dışında kalan konuların feminist söylemler vurgusuyla tartışılması yerine hareketler içindeki içselleştirilmiş eril gündeme entegre edilmesinin kadın meselelerinin marjinalleşmesini perçinleyeceğini savunur.³⁹ Bu duruma göre feminist söylemlerin Alternatif Küreselleşme Hareketleri'nin temel ve etkili unsurlarından olabilmemesinin yolu feminist bakış açısı ve analiz yöntemlerinin hemen her türlü eşitsizlik, adaletsizlik ve baskıcı sistemler karşıtı mobilizasyonlara eklenmesiyle mümkün olabilir. 2003'te Paris'te Avrupa Sosyal Forumu Kadın Meclisi kapanış yürüyüşünde yaygın olarak duyulan slogan 'kadın sorunları kadınların sorunu değildir. Biz kadınlar sorguluyoruz' şeklindeydi. Bu, aslında NextGENDERation ve benzeri feminist oluşumların taleplerinin bir özeti olarak da algılanabilir.

Bitirirken

Hemen her tür eşitsizlik ve hak ihlalinin kadınları erkeklere oranla daha fazla etkiliyor olmasını ve dolayısıyla pek çok hak ihlali ve sömürü durumunun daha özeldir kadın sorununa dönüşme potansiyelini yadsımamakla beraber, feminist politikalar üretilen alanın sadece kadınlara yönelik uygulamaları içermesinin daha radikal bir çözümün önünü tıkayabileceğini düşünüyorum. Üstelik bunun da ötesinde, sınırlı biçimde kadın sorunları olarak tanımlanan meselelerin çözümünün daha genel anlamdaki baskı sistemlerine yönelik mücadelelerde feminist söylemlerin dışlanması, dolayısıyla da ataerkil sistemin kendini direniş hareketlerinde dahi yeniden üretebilmesine neden olduğuna inanıyorum. Alternatif küresel direnişler bağlamında ele alındığında feminist söylemlerin en önemli katkısı alternatifin tahayyülü içerisinde ataerkilliğin ve bununla eklenen başka tahakküm sistemlerinin gözler önüne serilmesini sağlamak olacaktır. Aksi takdirde iddia edilen alternatif, bir tahakküm sisteminin yerine bir başkasının konulması biçimini alabilecektir. Bu nedenle feminist söylemlerin söz konusu alternatif tahayyül içinde merkezdeki unsurlardan biri olması önemlidir.

1 Leila J. Rupp, *Worlds of Women: The Making of an International Women's Movement* (New Jersey: Princeton University Press, 1997); Leila J. Rupp and Verta Taylor, "Forging Feminist Identity in an International Movement", *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 24, no. 2 (1999); Catherine Eschle "Feminist Studies of Globalisation: Beyond Gender, Beyond Economism", *Global Society* 18, no.2 (2004).

2 Doreen Massey, "A Global Sense of Place" in *Time Space and Gender* (Cambridge: Polity Press, 1994).

3 Marianne Marchand and Anne. S. Runyan (eds.), *Gender and Global Restructuring: Sightings, Sites and Resistances* (London: Routledge, 2000).

4 Leila J. Rupp, *Worlds of Women: The Making of an International Women's Movement*.

5 Leila J. Rupp, *Worlds of Women*:

6 Catherine Eschle, "Feminist Studies of Globalisation."

7 Irene Tinker and Jane Jaquette, "UN Decade for Women: Its Impact and Legacy", *World Development* 15, no. 3 (1987); Deborah Stienstra, "Making Global Connections Among Women, 1970-1999", *Global Social Movements* ed. Robin Cohen (Londra: Continuum 2004).

8 Tinker and Jaquette, "UN Decade for Women: Its Impact and Legacy."

9 Janet Conway, "Geographies of Transnational Feminisms", *Social Politics* 15 no.2 (2008)

10 Deborah Stienstra, "Making Global Connections Among Women, 1970-1999"; Catherine Eschle, "Feminist Studies of Globalisation."

11 Amory Starr, *Global Revolt* (London: Zed Books, 2005); İrem İnceoglu, *Coalition Through the Internet: Networking of the New Antisystemic Movements as a Contemporary Case of Radikal Democracy*, PhD Thesis (Londra: University of Surrey Roehampton 2009).

12 Doreen Massey, "Politics and Space/Time" *New Left Review* 196 (1992).

13 Massey, "A Global Sense of Place."

14 İnceoglu, *Coalition Through the Internet*.

15 Tom Mertes (ed.) *A Movements of Movements: Is Another World Really Possible?* (London: Verso, 2004); David Harvie et. al. (eds.) *Shut Them Down! The G8, Gleneagles 2005 and the Movement of Movements*, (Leeds: Dissent!, 2005).

16 bkz. Catherine Eschle and Bice Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement* (Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, 2010); Pam Alldred, "Thinking Globally, Acting Locally: Women Activists' Accounts", *Feminist Review* 77 (2002); NextGENDERation Network "Refusing to be the 'Women's Question'... Embodied Practices of a Feminist Intervention at the ESF 2003", *Feminist Review* 77 (2004).

17 Gillian Rose, *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge* (Cambridge: Polity Press, 1993).

18 Gillian Rose, *Feminism and Geography*, 138.

19 Burada kadın meseleleriyle kadınlıkla durumuyla ilgili meselelerin yanısıra küresel konuların kadınlar tarafından sorunsallaştırılmasını, kadın bakış açısıyla küreselleşmenin ele alınması kastedilmektedir.

20 Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*.

21 Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*.

22 Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*.

23 Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement* , 61.

24 Cheryl Hercus, *Stepping Out Of Line*, (New York: Routledge, 2005).

25 Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*.

26 Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*, 72.

27 Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*, 74.

28 Hercus, *Stepping Out Of Line*, Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*.

29 Eschle and Maiguashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*.

30 Steven M. Beucher, *Social Movements in Advanced Capitalism* (Oxford: Oxford University Press, 2000).

31 NextGENDERation websitesi için <http://www.nextgeneration.net/mission.html> .

32 NextGENDERation Network "Refusing to be the 'Women's Question'"

33 Cristina Vega, "Firenze, Feminism, Global Resistance", NextGENDERation website (2002), <http://www.nextgeneration.net/projects/alterglobalisation/esf2002/article.html> .

- 34 NextGENDERation Network “Refusing to be the ‘Women’s Question’”, 141.
- 35 Conway, “Geographies of Transnational Feminisms”, 141.
- 36 Rutvica Andrijasevic, Sarah Bracke and Christina Gamberi, “NextGENDERation Network at the European Social Forum: A Feminist Intervention” NextGENDERation Website (2002)
<http://www.nextgeneration.net/projects/alterglobalisation/esf2002/article.html>
- 37 Eschle and Maignashca, *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement*.
- 38 İnceoglu, *Coalition Through the Internet*.
- 39 NextGENDERation Network “Refusing to be the ‘Women’s Question.’”

Kaynakça

- Allred, Pam. “Thinking Globally, Acting Locally: Women Activists’ Accounts”, *Feminist Review* 77 (2002).
- Andrijasevic, Rutvica, Sarah Bracke and Christina Gamberi. “NextGENDERation Network at the European Social Forum: A Feminist Intervention” NextGENDERation Website (2002)
<http://www.nextgeneration.net/projects/alterglobalisation/esf2002/article.html>
- Beucher, Seteven M. *Social Movements in Advanced Capitalism* (Oxford: Oxford University Press, 2000).
- Conway, Janet. “Geographies of Transnational Feminisms”, *Social Politics* 15 no.2 (2008).
- Eschle, Catherine. “Feminist Studies of Globalisation: Beyond Gender, Beyond Economism”, *Global Society* 18, no.2 (2004).
- Eschle, Catherine and Bice Maignashca. *Making Feminist Sense of the Global Justice Movement* (Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers, 2010).
- Harvie, David et. al. (eds.) *Shut Them Down! The G8, Gleneagles 2005 and the Movement of Movements*, (Leeds: Dissent!, 2005).
- Hercus, Cheryl. *Stepping Out Of Line*, (New York: Routledge, 2005).
- İnceoglu, İrem. *Coalition Through the Internet: Networking of the New Antisystemic Movements as a Contemporary Case of Radikal Democracy*, PhD Thesis (Londra: University of Surrey Roehampton 2009).
- Marchand, Marianne and Anne. S. Runyan (eds.) *Gender and Global Restructuring: Sightings, Sites and Resistances* (London: Routledge, 2000).
- Massey, Doreen. “Politics and Space/Time” *New Left Review* 196 (1992).
- Massey, Doreen. “A Global Sense of Place” in *Time Space and Gender* (Cambridge: Polity Press, 1994).
- Mertes, Tom (ed.) *A Movements of Movements: Is Another World Really Possible?* (London: Verso, 2004).
- NextGENDERation Network. “Refusing to be the ‘Women’s Question’... Embodied Practices of a Feminist Intervention at the ESF 2003”, *Feminist Review* 77 (2004).
- della Porta, Donatella and Mario Diani. *Social Movements: An Introduction* 2nd Edition (Oxford: Blackwell, 2006).
- Rose, Gillian. *Feminism and Geography: The Limits of Geographical Knowledge* (Cambridge: Polity Press, 1993).
- Rupp, Leila J. *Worlds of Women: The Making of an International Women’s Movement* (New Jersey: Princeton University Press, 1997).
- Rupp, Leila J. and Verta Taylor. “Forging Feminist Identity in an International Movement”, *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 24, no. 2 (1999).
- Starr, Amory. *Global Revolt* (London: Zed Books, 2005).
- Stienstra, Deborah. “Making Global Connections Among Women, 1970-1999”, *Global Social Movements* ed. Robin Cohen (Londra: Continuum 2004).

Tinker, Irene and Jane, Jaquette. “UN Decade for Women: Its Impact and Legacy”, *World Development* 15, no. 3 (1987).

Vega, Cristina. “Firenze, Feminism, Global Resistance”, NextGENERation website (2002), <http://www.nextgeneration.net/projects/alterglobalisation/esf2002/tipsfirenze.html>